

✪ OBČINA DOBREPOLJE ✪

PONIKOVSKA DOLINA

The Ponikve valley

Ponikovski petelin

Pust prijateljsko povezuje ponikovsko prebivalstvo.
Običajji obiskovalce obogatijo oživiljanja obdobji.
Neponovljiva narava naravnost navdušuje
Izvirno in idilično izživljanje izizov
Kmetijske karakteristike kmetovanja.
Velika vas velikih vsestranskih vizij,
Enkратnost edinstvenosti

V križišču »na Trubarjevi Raščici« zagledamo prometni znak, ki nakazuje odcep za Dobrepolje, nato po dveh kilometrih pridemo do delno razpotegnjenega in delno gručastega naselja Ponikve. V Sloveniji med 17 vasi z enakim imenom ni nobena tako ponikovsko ponikovska, kot so Ponikve. Naselje leži 4 km severozahodno od občinskega središča, tj. v razširjeni dolini spodnjega toka ponikalnice Rašca. Ta slikoviti vodotok v neposredni bližini vasi zapusti tuzemni svet ter se poda v skrivnostno in neznano podzemlje dobrepoljskega in suhokrajinskega krasa.

At the crossroads in Rašca, birthplace of Primož Trubar, consolidator of the Slovene language, there is a signpost pointing to Dobrepolje; after following it for two kilometres one reaches the partially elongated and partially clustered settlement of Ponikve. The settlement is situated 4 km to the north-west of the centre of the municipality, in the broad valley of the Rašca disappearing stream. This picturesque watercourse in the immediate vicinity of the village vanishes from the surface and enters a mysterious and unknown subterranean world of Dobrepolje and the Suha Krajina karst.

Ponikve - vaško jedro

Požiralnik Pasnica

Prav naravna pot, ki jo je prečno čez grebene Dinarskega slemena izoblikovala 25 km dolga Rašca, je najkrajša, najlažja in najzanimivejša med obsežno Dolenjsko in Notranjsko ter Primorsko. Ta naravna pot je že od nekdanj vabila in vznemirjala domišljijo najrazličnejših ljudstev, tovornikov, popotnikov, vojsk, fevdalcev, cerkvenih predstavnikov, gospodarstvenikov in turistov. Da se je v naši dolini skozi čas marsikaj dogajalo, potrjujejo najrazličnejše ostaline, zaznambe in zapisi, ki segajo v predzgodovinski čas (Korinjski hrib, Limberk, Stari grad, Podpeč, Stene sv. Ane), rimsko dobo (rimska cesta), čas fevdalizma (čušperski, turjaški in ortenburški gospodje), čas furmanstva (prevoz železove rude, lesa, oglja, apna in kmetijskih pridelkov), prihod železnice v letu 1893. Na strahotni

čas prve in druge svetovne vojne, ki je zdesetkal prebivalstvo, opominja veliko spomenikov.

This natural path has always invited and stirred the imagination of various peoples, travellers, armies, feudal lords, clergymen, businessmen and tourists.

Daljnega leta 1296 je prvič zapisano ime naše vasi z izrazom Ponikel, leta 1436 zasledimo ime Pannikel v fevdni knjigi Celjskih, ko je Barbara Melez, vdova Petra Glogoviškega, prodala štiri ponikovske kmetije ljubljanskemu meščanu Jakobu Križniču, ta pa je vse štiri s privoljenjem Friderika II. Celjskega podaril oltarju sv. Križa – cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani za opravljanje večne maše. J. V. Valvazor, ki je skrbno in znanstveno raziskoval Podpeško, Kompoljsko jamo in druge jame, je leta 1689 to vas poimenoval z izrazom Panique. Prav imenitni zapisi o Podpeški in Kompoljski jami so privabili v Dobrepoljsko dolino takratne največje znanstvenike, med njimi tudi ljubljanskega kustosa Henrika Freyerja, ki je leta 1846 prvi zapisal ime vasi Ponikve. Po njem so poimenovali eno izmed sedmih vrst človeške ribice, ki je tipična za Dobrepoljsko dolino. Tudi slavni Peter Kozler, ki je izdelal prvi vseslovenski zemljevid, je leta 1853 poimenoval kraj z imenom Ponikve.

The first written mention of the village's name, as Ponikel, dates to 1296; in 1436, Pannikel was recorded in the feudal register of the Counts of Celje, when Barbara Melez, widow of Peter Glogoviški, sold four farms in Pannikel to Jakob Križnič, a citizen of Ljubljana, who then, with the agreement of Friderick II of Celje donated them all to the altar of the Holy Cross in the Cathedral of St. Nicholas in Ljubljana for the performance of a perpetual mass. Henrik Freyer, a curator from Ljubljana, was the first to write the name of the village as Ponikve; one of the seven species of Proteus, typical of the Dobrepolje valley, was named after him.

Vas Ponikve je razdeljena na tri dele. Najstarejši del se imenuje Spodnji konec in se je razvil okrog cerkve sv. Florijana in okrog luže. Znan je bil po trdnih kmečkih družinah in furmanih; ohranil je največ ostankov vaške arhitekture, nekaj kozolcev in ostankov največjega, vendar tudi najmlajšega mlina ob potoku Rašca. To je bil »Ta novi maln« (Brdavsov mlin), ki ga je leta 1870 pozidal napredni gospodar Janez Adamič. Mlin je bil postavljen tik pred ponikalnim breznom Pasnica, posebnost tega mlina pa je bil dvojni izkoristek vodnega padca.

Ponikve village is divided into three parts. The oldest is called Spodnji konec (lower end), this is the part that

Stebrički ganka

Zemljevid Petra Kozlerja - detajl Ponikve

Gačnikov mlin

Požiralnik Pasnica

Janez Brodnik

Karel Boromejski Škulj

Cerkev Sv. Florjana

formed around the Church of St. Florian and around the pond. It was known for its solid farming families and coachmen; most of the remnants of the village's historical architecture are preserved in this part – some haystacks and the remains of the largest, and also most recent mill on the Rašca stream. This was "New Mill" or "Brdavs Mill", built in 1870 by the progressive landlord Janez Adamič. The mill was situated directly at Pasnica sinkhole; a peculiarity of this mill was its double exploitation of the water fall.

Ta del vasi je znan po rojstni hiši župnika Janeza Brodnika, rojenega leta 1812 v pobožni kmečki Kolenčevi družini. Šolal se je v Dobrepolju; na Kraljevi deželni gimnazijski akademiji v Ljubljani, ga je leta 1839 ljubljanski knezoškof Anton Alojzij Wolf posvetil v mašnika. Bil je zadnji vikar in prvi župnik v Velikih Laščah, kjer je zgradil cerkev Marijinega rojstva, župnišče in prvo enonadstropno šolo na Dolenjskem. Delo je nadaljeval v Žužemberku, kjer je zgradil šolsko poslopje, ki še danes služi svojemu namenu. Umrli je leta 1879. Pokopan je v Žužemberku.

Tudi Karel Boromejski Škulj (Šepčev gospod) je bil rojen leta 1883 v Ponikvah. Leta 1907 je imel v dobrepoljski farni cerkvi novo mašo. Že kot kaplan je deloval v Loškem Potoku na kulturnem in gospodarskem področju. Po premestitvi v Ribnico je začel delovati tudi politično in bil v letu 1913 izvoljen v deželni zbor vojvodine Kranjske, nato pa še za narodnega poslanca.

V središču vasi je imenitna cerkev sv. Florijana z znamenitimi zlatimi oltarji in s slikarijami Antona Postla. Prvotno naj bi nastala leta 1627. Valvasor piše, da je leta 1673 pogorela. V letih 1771–1773 je dobila enotno poznobaročno podobo. Barokizirana gotška ladja se zaključuje s kvadratnim prezbiterijem in z baročnim zvonikom ob zahodni fasadi. Baročni sta tudi zakristija in odprta lopa na severni strani ladje. Freska v osrednjem medaljonu na oboku ladje iz leta 1773 prikazuje mučeništvo sv. Florijana, v medaljonu na oboku nad korom je upodobljena Sveta trojica na oblakih, na slavaločni steni pa sta naslikana sv. Barbara in sv. Mihael, ki izganjata Luciferja. Freske so delo znanega umetnika Antona Postla. Arhitekturo cerkve dopolnjujejo trije izjemni, kakovostno rezljani zlati baročni oltarji iz leta 1676. Glavni oltar je bil leta 1735 povečan in dopolnjen z novimi kipi. Stranska oltarja sv. Barbare in sv. Mihaela se ponašata s kakovostno individualizirano figuralko, ki z razgibano

držo in s svedrasto razgibani draperijami povsem baročno preglašata likovno okrasje nastavkov. Zlati oltar sv. Mihaela, imenovan tudi angelski oltar, velja za enega najlepših baročnih oltarjev na Slovenskem. Leta 1971 je bil poslan na tri umetniške razstave (Pariz, Beograd, Sarajevo). Cerkev se ponaša tudi z lepim križevim potom, ki je bil v to cerkev prenesen iz župnijske cerkve, ko so tam leta 1892 naredili novega. V zadnjih dveh desetletjih je bila obnovljena, in sicer zunanost in tudi zlati baročni oltarji, ki so bili popolnoma restavrirani, za kar gredo velike zasluge dobrepoljskemu župniku. V neposredni bližini cerkve sv. Florijana je Brinski skedenj z gankom in zanimivo izrezljanimi lesenimi stebrički iz druge polovice 19. stoletja. Med zaščitena drevesa je uvrščena stara razraščena hruška tepka, ki raste na Somrakovem vrtu v neposredni bližini Brinskega skednja. Vaška arhitekturna zanimivost so tudi lepo izdelani in ohranjeni stropniki v Kolenčevi hiši, ki se je včasih ponašala s hišno št. 1.

In the centre of the village there is the remarkable Church of St. Florian, with well-known golden altars and paintings by Anton Postl. The golden altar of St. Michael (the Celestial Altar) was exhibited at a prominent exhibition of the Late Baroque in 1971 in Paris.

Zgornji konec vasi je iz mlajšega obdobja in je bil vezan na razvoj mlinarstva, žagarstva in obrtništva ob potoku Rašca. Poleg tega so tu živeli kajžarji. Ob strugi potoka so že od začetka 18. stoletja delovali vodni mlini in žage. V naselju ob Rašci so bili štiri mlini (Zakrajškov - Ščitnikov, Gačnikov - Juvančev, Stoparjev - Pavlinov in »ta nov maln« - Brdavsov) in tri žage (Zakrajškova, Gačnikova, Pavlinova). Lepo ohranjena domačija Gačnik s hišo in mlinom se ponaša z letnico 1833, nas pričaka ob vstopu v Ponikve iz smeri Rašca.

The upper part of the village dates from a later period; its development was closely linked to the rise of the milling and sawing industry along the Rašca stream.

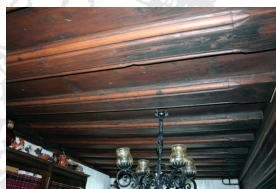
Tretji del vasi Ponikve pa je kompleks nekdanje topilnice železa, pozneje pa Zavoda sv. Terezike in Delovno-varstvenega zavoda Ponikve. Leta 1853 je čušperški graščak Larisch odkupil lep vrt od Janeza Adamiča iz Ponikve in skupaj z grofom Moenichom zgradil 20 m visok plavž. Sredi leta 1855 je bilo slovesno odprtje (šveto mašo je daroval župnik Janez Brodnik). Najboljšo rudo (bobovec - limonit in ikravec) so vozili furmani iz okolice Turjaka, Logarjev, Železnice

Oltar Sv. Mihaela

Tepka na Somrakovem vrtu

Kolenčev strop

Gačnikova domačija

Zvončki

Kamnita kapelica Zavoda

Dom Sv. Terezike

pri Škocjanu in Perovega pri Grosupljem. Rudarji so bili Italijani, Tiroinci, prevozniki rude pa domačini. Tisti, ki niso zmogli kupiti voza in konja za prevoz rude, so rudo nabirali v okolici in jo v koših nosili k plavžu. Konkurenca je fužine kmalu zaprla. Tudi z delovanjem parne žage so bili neuspešni. Fužine so po delih razprodali, poslovne prostore pa je odkupil dobrepoljski župnik Anton Mrkun, ki je leta 1935 postavil prve temelje Zavoda sv. Terezike. S pomočjo sester križark iz Djakova je zgradil še nekaj gospodarskih objektov, zdravstveni dom, manjši muzej, knjižnico, lekarno, ljudsko kopališče in kmetijsko-gospodinjstvo šolo. V okviru zdravstvenega doma je delovala tudi zdravstvena zadruga za celotno Dobrepolje, ki je imela 230 članov. Župnik Anton Mrkun je bil izvrstev organizator in gospodarstvenik, humanist, publicist, socialni delavec, zadrugar..., ki je dal Dobrepolju neizbrisljiv pečat svojih zrelih ustvarjalnih let.

V Zavodu so po letu 1946 prebivali otroci, vojne sirote, potem je dolgo deloval kot zavod za starejše občane. Še danes zavod nadaljuje poslanstvo Antona Mrkuna z različnimi socialnimi programi za invalide in drugače prizadete.

Na mestu nekdanje topilnice železa je bila leta 1935 po projektu arhitekta Jožeta Brodnika iz Kompelj postavljena kapelica Gospe zdravja, zidana v Plečnikovem slogu.

The third part of Ponikve village is represented by the former iron smelter and later also the Institute of St. Therese and the Social Welfare Institute in Ponikve. The iron smelting works were opened in 1855 and the foundations of the St. Therese Institute were laid in

Dom Sv. Terezike

1935 after great efforts on the part of the parish priest, Anton Mrkun.

Okolica Ponikev je povezana z veliko urejenimi in zanimivimi pešpotmi, s sprehajališči in kolesarskimi stezami, ki so primerne za naključne sprehajalce, rekreativce, tekače, ljubitelje nordijske hoje in kolesarje (Kamen vrh, po rimski cesti v Velike Lašče, Škocjan, Vodice, Limberk, Stari grad). Zanimiva je pot ob potoku Rašca, ob kateri lahko občudujemo raznovrstno rastlinje (kranjsko lilijo, vodno peruniko, polja zvončkov ...) in kraške tvorbe.

The surroundings of Ponikve village include many well-maintained and interesting footpaths, promenades and bicycle tracks, suitable for occasional walkers, recreationists, joggers, nordic walking enthusiasts and cyclists (Kamen vrh, follow the Roman road to Velike Lašče, Škocjan, Vodice, Limberk and Stari grad). The path along Rašca stream is very interesting, since it offers a diversity of vegetation (Carnolian lily, water iris, fields of snowdrops etc.).

Pust je v Ponikvah zakon. Na pustni torek ne gre nihče v službo ne v šolo. Vsi družno praznujejo pusta, ki je nekaj posebnega, tradicionalnega in se drži nenapisanih zakonitosti, ki veljalo več kot sto let. Neporočeni fantje pripravijo tradicionalne pustne preobleke: znamenitega petelina, agenta, »podivca«, lepi par, jajčarja in jajčarce ter druge izjemno zanimive pustne like. Ponikovske mačkare so vidne le v Ponikvah. Tri tedne pred pustnim torkom so Ponikve iz dneva v dan bolj polne pohajajočih mačkar.

V Ponikvah je bila veliko desetletij močno prisotna gledališka dejavnost z nekajletnimi prekinitvami. V zadnjem času je mladina izjemno aktivna na glasbenem in folklornem področju. Dosegli so velika priznanja v domačem in mednarodnem okviru.

The carnival in Ponikve village is unique. On Shrove Tuesday, nobody goes to work or to school. They all gather and celebrate the "Pust" carnival – a special, traditional occasion following unwritten laws which have been around for more than a hundred years. Unmarried young men prepare traditional carnival garments: the famous cock, the agent (carnival leader), the "chaser", a beautiful couple, the "egg man", the "egg woman" and other very interesting carnival figures. Ponikve's carnival characters are unique, not to be seen anywhere else. During the three weeks before carnival Tuesday, there are ever more of these figures in the streets of Ponikve village.

Vodna perunika

Ponikovske mačkare

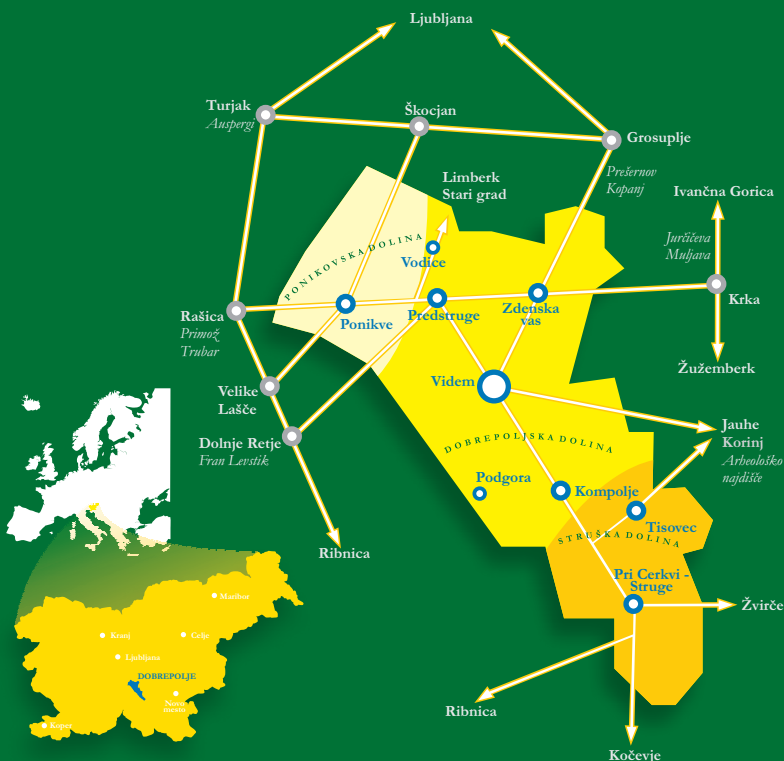

Folklorna skupina iz Ponikev

Znamka Pošte Slovenije, 2006

TIC Dobropolje, TD Dobropolje

Videm 35, 1312 Videm – Dobropolje

t: 041 96 28 23, e: td.dobropolje@gmail.com

TD Podgora

t: 030 34 82 49, e: td.podgora@gmail.com

DPŽ Dobropolje – Struge

t: 051 72 60 23, e: dpz.dobropoljestruge@gmail.com

Besedilo:

Edi Zgonc, Angelca Juvanc

Fotografije:

Tamino Petelinšek, Tone Steklasa, Janez Pavlin, Vito Zgonc, Maja Kaplan,
Arhiv občine Dobropolje

